

S:t Olof

Nr 2 – 2023 Årg 33

Medlemsblad för Torshälla
hembygdsförening S:t Olofs Gille

Johan Thermaenius
1846–1897.

Edvard Thermaenius
1897–1894.

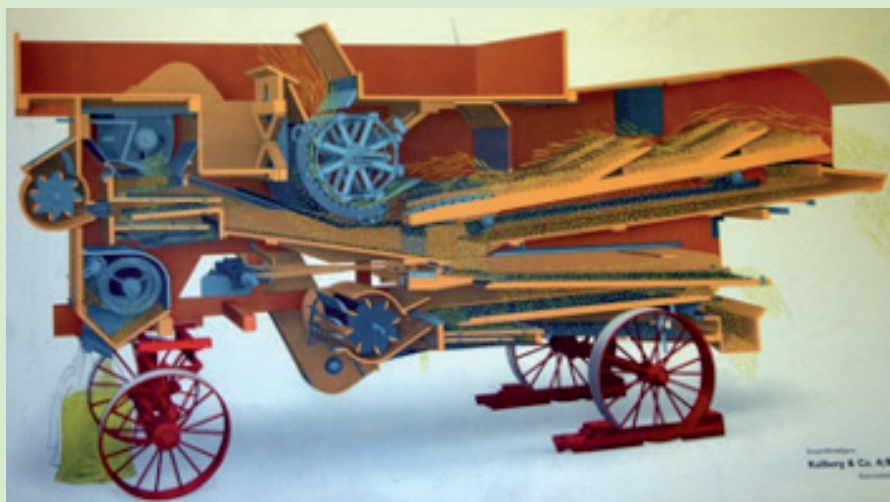
Fredrik Thermaenius
1894–1917.

Alfred Thermaenius
1918–

Johan Thermaenius startade en mekanisk verkstad 1846 på Holmen i Torshälla och redan 1847 tillverkades det första tröskverket. Pga. problem med ekonomi, platsbrist & vattenkraft flyttade firman till Hallsberg år 1867 och sonen Edvard tog över. När Edvard dog 1894 tog sonen Fredrik över och vid hans död 1917 tog sonen Alfred över från 1918.

Detta nr av S:t Olof ägnas åt familjen Thermaenius och deras historia.

Åldermannen har ordet

Mitt i juni och med en närmast ovanlig sommarvärme skriver jag denna ordförandesida.

Förra numret av Sankt Olofs Gille hade tonvikten på årsmötet i mars och hur den nya styrelsen valdes.

Nu har den blivit lite varm i kläderna och vi visar här i nr 2 av medlemsbladet hur våra sommaraktiviteter kommer att se ut. Se mitt-uppslaget.

Vi är ganska nöjda med vad vi hunnit göra och vi tror att sommarverksamheten blir både varierad och trivsamt samt att den lyfter vår kunskap om Torshällas kultur och lokalhistoria.

Ni får fina bilder från vårt nationaldagsfirande, som ju blev lite förändrat beroende på problemen med att fira dagen på Holmberget.

Vi i S:t Olofs Gille är dock väldigt nöjda med nationaldagsfirandet och tackar IOGT-NTO för ett bra samarbete med sommarkonsert hos dem och därefter kaffekalas hos oss på Bergströmska gården – se bilder m.m. på *sidorna 11–12*.

Nu samlar vi oss till våra sommaraktiviteter, vår växtmarknad och senare till årets Torshälla marknad.

I detta nummer skriver jag också lite om Vasajubileet utifrån Torshällas erfarenheter av Gustav Vasa och 1500-talet.

Detta nummer 2–2023 av Sankt Olof fylls också av artiklar om vår ort och våra lokala företag med fokusering på Holmens industrihistoria och industrimannen Johan Thermanenius.

Jag hoppas vi ses på Bergströmska gården i sommar.

Tryggve Lundh, Ålderman

Johan Thermaenius och hans bidrag till Torshällas industrihistoria på Holmen och flytten med familj till Hallsberg.

INTRO:

Johan Thermaenius föddes 1807-08-09 i Klosters församling. Föräldrarna var gelbgjutare och hemmansbrukare Johan Hindric Thermaenius & hans hustru Catharina Åberg på Skensta nr 2.

Johan började som lärling inom industrin i unga år. Han blev så småningom verkmästare hos uppfinnaren och mekanikern Teofron Munktell.

År 1846 startade han egen fabrikation inom byggnadssmidensbranschen vid Holmen i Torshälla, dit han också flyttade och bodde med hustru och 2 söner.

Thermaenius Mekaniska Verkstad i Torshälla tillverkade Sveriges första tröskverk 1847 och drog igång en relativt omfattande produktion.

På Holmen tillverkades nu mobila tröskverk som drevs av lokomobiler avsedda för små och medelstora jordbruk. Verkstaden hade 1864 tre vattenhjul och från 1860 även en kvarn.

Måhända var han för tidigt ute eller så matchades hans tekniska skicklighet inte av motsvarande affärsskicklighet. Resultatet blev i alla händelser en rejäl konkurs. Familjen bestod nu av tre döttrar och tre söner.

När den allmänna rådstugan 1863 upplöstes av stadsfullmäktige valdes Johan till dess förste ordförande, en post han innehade i fyra år tills det var dags att lämna Torshälla.

Firman flyttade 1867 till Hallsberg under namnet Johan Thermaenius & son.

Sonen Edvard som var civilingenjör tog då över ledningen. Efter hans död 1894 tog hans

söner över och 1897 ombildades företaget till AB, som 1917 gick samman med Arvikaverken, från 1918 med sonen Alfred som chef.

Efter olika ombildningar med namnet Thermaenius köptes bolaget 1960 av Bolinder-Munktell, senare Volvo BM och idag med namnet VCE.

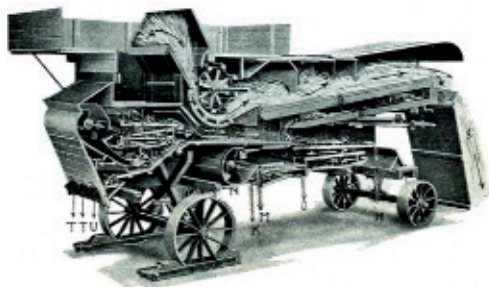
Johan Thermaenius avled 1877-04-12 i Tacktorp Kumla församling.

Texten delvis hämtad från Torshälla ABC

Thermaenius verkstad i Torshälla

Johan Thermaenius utvidgar betydligt verksamheten vid Holmen. På gårdstomterna 8–13 utfördes omfattande utvidgningar av tillloppskanalerna. Lillån, den ursprungliga kanalen, utvidgas med en ny tillloppskanal genom före detta ruddammen samtidigt som östra grenen breddades och fördjupades (Schröderska kanalen).

Under 20 år levererade Thermaenius 500 tröskverk från Holmen enl. illustration nedan

1) Snickarverkstad (senare kuskbostad) 2) Gjuteri 3) Kvarn, 4) Sliphus & sågverk
5) Räckhammare 6) Vedbod & tvätthus 8) Arbetarbostäder

På gårdstomterna 8–13 utfördes omfattande utvidgningar av tilloppskanalerna. Lillån, den ursprungliga kanalen, utvidgas med en ny tilloppskanal genom före detta ruddammen samtidigt som östra grenen breddades och fördjupades (Schröderska kanalen).

I bilden på nästa sida ser man den nybyggda Holmens A-verkstad, bakom kuskbostaden 1) ovan, som tillkom efter att Thermanenius flyttat till Hallsberg 1868.

A-verkstaden uppfördes av fabrikör Gustaf Smerling som övertagit delar av verkstäderna efter Stridsberg & Björk i början på 1880-talet

A-verkstaden t.h. bakom kuskbostaden

Lokomobil

Vid sidan av Thermanienus betydelse för Torshällas industrihistoria bör man samtidigt nämna och porträttera Samuel Owen

Johan Thermanienus

Född 1807 Klosters församling

Död 1877 Tacktorp Kumla församling

Bakgrund: verkmästare hos Munktells i Eskilstuna, är pionjären som introducerade tillverkning av tröskverk drivna av lokomobiler i Sverige.

År 1846 startade han egen fabrikation vid Holmen i Torshälla dit han flyttade med hustru och 2 söner.

Thermanienus Verkstad i Torshälla tillverkade Sveriges första tröskverk 1847 och drog igång en relativt omfattande produktion.

Måhända var han för tidigt ute?

Resultatet blev i alla händelser en rejäl konkurs 1867.

Starten i Hallsberg var dock blygsam med tre anställda.

Se vidare under Hallsberg

Samuel Owen

Född 1774 i England

Död 1854 i Stockholm

Tekniker, konstruktör och industriman samt lärjunge till James Watt i Scotland.

Har benämnts "den svenska verkstadsindustrins fader" och konstruerade och tillverkade de första svenskbyggda ångmaskinerna. Han utbildade i sin verkstad på Kungsholmen i Stockholm bl.a. Carl Gerhard Bolinder som grundade Bolinders mek. Verkstad, vilken fusionerades med Munktell till Bolinder-Munktell, senare Volvo BM.

Samuel Owen konstr. och byggde 7 ångfartyg, 60 ångmaskiner och över 1000 tröskverk samt och som vi vet samarbetade han med Adolf Zethelius med bygget av valsverk och puddelugnar. Han fick sex barn i 1:a, två i 2:a och hela nio i 3:e gifftet med en faster till August Strindberg.

Flytten till Hallsberg

År 1868 flyttade företaget till Hallsberg, sonen Edvard som var civilingenjör tog över ledningen och namnet ändrades till **Joh. Thermoenius & Son.**

Aktiebolaget Joh. Thermoenius & sons historia är egentligen Hallsbergs historia.

Före 1862, då ett stationshus byggdes här, fanns egentligen ingenting på den plats som sedan skulle bli en viktig knutpunkt i det svenska järnvägsnätet. Men 1868 flyttade Johan Thermoenius sin verksamhet till Hallsberg, och orten fick plötsligt en livskraftig industri.

Verkstadsbyggnader uppfördes mellan järnvägen och V Storgatan, ungefär på nuvarande nr 10. Där ligger numera det huskomplex där Saronkyrkan, biblioteket och polisstationen är inhysta. Man tillverkade diverse smidesprodukter, men började också tillverka de tröskverk som företaget blev vida känt för.

Edvard avlider 1894 och sonen Fredrik tar över ledarskapet för AB Joh. Thermoenius & Son till 1917 då han avlider.

I början hade man endast ett 20-tal anställda, men firman växte fort och under första världskriget hade den ungefär tusen anställda.

1916 då Arvikaverken såldes till AB Johan Thermoenius & Son i Hallsberg fick man namnet **AB Arvikaverken** och senare 1959 **Arvika Thermoenius AB.**

Arvikaverken tillverkade plogar och andra jordbruksredskap och med köpet tar Thermoeniusfamiljen klivet mot storindustri och världsmarknad.

1918 tar Alfred, son till Edvard född 1870, över ledningen av företaget. Efter praktik hos Bolinder Munktelld utbildar sig Alfred till ingenjör i Stockholm. Han är som sin pappa och farfar en skicklig konstruktör och tek-

niker som försåg Thermoeniusströskverken med en mängd nya uppfinningar och förbättringar.

Fotointresset hade han ärvt efter sin far, som redan på 1860-talet började experimentera med fotografering. Alfred var en flitig, skicklig och entusiastisk amatörfotograf. Hans motiv var tekniska detaljer av tröskverken, utställningar av tröskverk i samband med lantbruksmöten, samt resor.

Här rekommenderas en stumfilm om Thermoenius i Hallsberg som Filmarkivet i Stockholm uppdaterat - se bif. länk:

<https://www.filmarkivet.se/movies/aktiebolaget-joh-thermaenius-son-hallsberg/>

Tillverkning av tröskverk. Kontorsbyggnader och verkstäder. Middagsrast för arbetarna. Det 10.000de tröskverket firas och lastas på järnväg till Norge. Denna stumfilm visas med ny musik av Matti Bye.

I oktober 1919 eldhärjades verkstäderna, varvid det mesta ödelades. Ett nytt modernt verkstadskomplex uppfördes därför norr om järnvägen, i kv Städet.

Tröskverk blev omoderna. Det var skörde-tröskor som gällde. Hallsbergare av äldre årgång minns det stora lagret av skördetröskor uppställda på Ralasidan. Tröskorna, "en säsonsprodukt" lagrades för leverans inför skördetiden.

I slutet på 1920-talet fanns ungefär 700 anställda kvar. Arvikaverken tillverkade då jordbruksmaskiner och plogar

Carl Edvard Thermoenius

född 9 jan 1842 i Eskilstuna, död 7 nov 1894 i Hallsberg.

Edward utexaminerades från Kungliga Tekniska Högskolan som civilingenjör 1862, anställdes samma år som verkmästare vid den av hans far, fabrikör Johan Thermoenius, grundade mekaniska verkstaden i Torshälla.

1868 stiftade han med fadern firman **Joh. Thermoenius & Son**, samtidigt som verkstaden såldes och verksamheten flyttades till Hallsberg.

Under hans ledning utvecklades verkstaden kraftigt; tillverkningen specialiserades på lantbruksmaskiner; särskilt kända blev firmans tröskverk. Firman ombildades till aktiebolag 1897.

Edward Thermoenius var 1885–1887 och 1891–1893 ledamot av riksdagens andra kammare och från 1890 ordförande i Hallsbergs municipalstyrelse. Han var även ledamot i styrelsen för Hallsbergs folkbank från 1872 och bankens förman 1877–1893.

Alfred dör 1949 men innan dess har han lämnat över ledarskapet till Sven Alwerud 1938. Sedan dess har jag inte funnit några Thermoenius i företaget.

1959 bytte man åter namn, denna gång till **AB Arvika-Thermoenius**.

AB Arvika-Thermoenius tillverkar tröskor i Hallsberg, plogar i Arvika & andra skördemaskiner i Valla och Skurup.

Samtliga produkter bär namnet AVA (Arvikaverken, Arvika).

Arvika-Thermoenius och har då fabriker i Arvika, Hallsberg, Valla och Skurup. I koncernen ingår även försäljningsbolagen Kullberg & Co, samt Arvikaverkens Försäljnings AB.

1960 gick bolaget upp i AB Bolinder-Munk-tell som ett strategiskt köp med planen att påbörja tillverkningen av

... forts på sid 10

Bergströmska gårdens

Torshälla hembygdsmuseum, Ber
Vecka 27 t o m 30 öppet tisdagar,

Torsdagar kaffeserver

Ett utförligt program med under
hittar du på vår hemsida

Preliminärt Program:

Vår-, sommar- och höstprogram

Industrihistoriska program om Thermaeniu-
sepoken 1846–1959

1) Kvarnen 16 april kl. 15

Johan Thermaenius och hans etablering
på Holmen i Torshälla med tillverkn. av
tröskverk... inställt pga. för få anmälda. Nytt
datum i höst?

2) Uppföljning 21 april kl. 10

Vi besöker Munkteilmuseet på temat ”Ther-
maenius... inställt pga. för få anmälda. Nytt
datum i höst?

**6 juni - Nationaldagen ordnar S:t Olofs
Gille & IOGT-NTO** en konsert med ”Ars
Musica” kl. 15:00 i IOGT-NTO lokalen och
BG bjuder på kaffe med dopp efteråt.

15 juni - Konsertkväll på HB

*Maj-sept är BG öppen för besök alla tors-
dagar kl. 13-16 och under juli även tis- och
lördagar*

*Not: BG=Bergströmska gården
HB=Holmberget*

6 juli kl. 13-16 BG:

Kaffeservering & Underhållning:
Hervor

8 juli Konsert SPF på HB

13 juli kl. 13-16 på BG:

Kaffeservering & Underhållning:
Kalle Rapps trio

20 juli kl. 13-16 på BG:

Kaffeservering & Underhållning
Peter & Hans

27 juli kl. 13-16 på BG:

Kaffeservering & Underhållning:
Göran Axelsson

28 juli kl. 19: tvåspråkig

Allsång på HB arrangerad av Finska
föreningen

3 augusti Konsertkväll på HB

13 augusti kl. ??? picknick till musik i
Mormorstäppan

18 augusti kl. 19: Allsång på HB
Arrangerad av IOGT-NTO

Vägstugan öppen torsdagar i juli

sommarprogram 2023

Bergströmska gården, Lilla gatan 12
torsdagar och lördagar kl. 13–16

ing och underhållning

hållning och eventuella hantverk

a www.sanktolofsgille.se

Lördag 26 augusti kl. 10-14

Växtmarknad i Mormorstäppan

**Kaffeservering, korv med bröd och
underhållning av Göran Axelsson på
dragspel**

2 september Torshälla marknad

kl. 10-17 och BG serverar Våfflor med
grädde

7 oktober Kulturfestival med Konstrunda

kl. 10-16 och BG har kaffeservering

Höstprogram (mycket prel.)

- *Ev. mingelafinrar/föredrag och utflykter i
Industrihistoriska umgängets regi är under
planering*
- *Historisk afton i kyrkan*
- *Torshälla julmarknad 26/11*
-

Arrangörer:

- Torshälla hembygdsförening S:t Olofs Gille
- Eskilstuna kommun/kultur
- Torshälla församling
- Studieförb. Vuxenskolan Sörmland
- IOGT-NTO
- PRO & SPF
- Club Lions Torshälla
- Torshälla Finska Förening

Upplysningar Bergströmska gården

tel. 070-565 56 41

Foto: Bernt Pettersson

***Med reservation för ev. ändringar av
programmet***

... forts från sid 7

traktorgrävare, bandvagnar och hjullastare i egen regi. Tillverkningen av jordbruksmaskiner överfördes till Skurup-Verken 1963.

De i Hallsberg tillverkade skördetröskorna hade sin tid utmätt. Stenhård internationell konkurrens gjorde att de ersattes av tyska Claas-skördetröskor 1971.

1985 byter företaget namn till VME, då ett samgående mellan svenska Volvo och amerikanska Michigan/Euclid skett.

Några klipp ur familjens historia

Ur Expressen 1928:

Söndagen den 9 september 1928 bestämmer sig den då 16-årige prins Bertil för att göra en biltur i de värmländska skogarna kring internatskolan Lundsberg. Tillsammans med fem kamrater ger sig prinsen ut på de smala grusvägarna. Men i en svår kurva kör bilen i diket och 17-årige Carl Edvard Thermaenius från Hallsberg omkommer.

Carl Edvard var son till Johan Alfred Thermaenius, en framgångsrik direktör för en stor tröskverksfabrik i Hallsberg.

– Jag vet att han var ett väldigt uppskattat syskon och spelade som man gjorde i den här familjen i en ensemble med violin, fiol och piano. Han var en väldigt begåvad och en trivsamt person, berättar 72-åriga Edvard Thermaenius, vars pappa var bror till Carl Edvard.

Ur familjens minnen:

Edvard Thermaenius synes ha varit den pliktrogne men något motvillige företagaren i kombination med den entusiastiske uppfinnaren.

Redan som ung fick han släppa sin missionsdröm för att stötta i det kaotiska kring

fadern Johans affärer. Det kan inte ha varit lätt för den 26-årige Edvard att med otillräckliga lokaler och primitiva maskiner driva upp en verksamhet på en liten ort som Hallsberg utan industritraditioner.

Men han tog utmaningen. Livet igenom ledde han plikttroget och envetet sitt företag mot nya mål och framgångar. Han hade startat med tre anställda som med tiden blev en effektiv fabrik med 40-tal. Men han suckade i sin dagbok över affärer, utgifter och banklån.

Omvänt gladdes han efter en epokgörande uppfinning rörande tröskverk:

Uppfinningarna gav hans tröskverk många guldmedaljer på utställningar och ett kungligt hederspris som uppfinnare.

Epilog

Johan Thermaenius, Theofron Munktel, Göran och Jean Bolinder alla födda mellan 1805 och 1818 var en del av 1800-talets svenska industriunder... icke minst tack vare **Samuel Owen** och hans ångmaskiner.

Med uppfinningsrikedom, arbetsvilja och tur bidrog dessa herrar till att vårt lilla land i norr blev ledande inom 1800-talets mekaniska industrier.

Till tursamheten måste också räknas franskt, brittiskt och tyskt investeringskapital samt näringsfriheten 1864 vilken drevs fram av den liberala finansministern Johan August Gripenberg, ägare av Brevens bruk.

Research text och bilder:

Benny Flodin

med stöd av Jan-Erik Kling

Årets 6 juni-firande av Svenska Flaggans dag & Sveriges Nationaldag på Holmberget tvingades inställas pga. bristande stöd från kommunen. En ersättning arrangerades av IOGT-NTO och S:t Olofs Gille med konsert av "Ars Musica" och kaffe med dopp på Bergströmska Gården

I över 100 år, sedan Georg Nyström anlade vår Holmbergspark, har Torshällaborna firat 6 juni på Holmberget (HB). Det senaste halvsekle med samling på östra torget och marsch upp till scenen på HB ledd av Volvo BM's musikkår och med högtidstal av någon prominent sörmlänning.

Linné firade 6 juni alldeles ensam i år

Att tvingas bryta denna tradition ansågs "Mycket sorgligt" av många av årets besökare som i samma andetag uttryckte "Tur att IOGT-NTO och Hembygdsföreningen finns - tack för ett trevligt ersättningsprogram".

Alla fick inte plats inne i IOGT-lokalen. Några av nästan 100 besökare stod utanför huset och lyssnade till ett bejublat uppträdande av kören Ars Musica

Kammakören Ars Musica ledd av dirigenten Christofer Ekströmer uppvisade en mycket bred repertoar som framfördes med engagemang och glädje.

På sin hemsida skriver man att man har rötterna i den klassiska körtraditionen men det kan även bli jazzinspirerat, medeltida gregorianska sånger, haitiska folksånger och Queen.

Vi hoppas få se och höra Ars Musica i Torshälla flera gånger i framtiden – kanske även på Holmbergets scen

Ars Musicas avtackades av åldermannen i S:t Olofs Gille Tryggve Lundh som också informerade lite om gillet's kommande aktiviteter & program där föredrag som anknyter till Gustav Vasa och Carl Carlsson Gyllenhielm ingår.

Efter körsången välkomnades alla besökare över gatan till Bergströmska gården där man bjöds på kaffe med dopp. Med 165 gäster på en gång blev naturligtvis kön till det uppdukade kaffebordet lång men serveringen stod pall.

De första gästerna anländer

Aktivitetskommittén bestod årets första eld-dopp och kaffe, bullar och kakor gick åt som smör i solsken. Det fina vädret gjorde att stämningen blev hög och umgänget på toppen runt kaffeborden på vår fina innegård.

I en halmhatt prydd med blå-gult band och en slips i form av en svenska flaggan-vimpel tog Ingvar Gustavsson emot gästerna med en glimt i ögat

En hyllning till svenska flaggan passade utmärkt den 6 juni

De nya sommarmöblerna kom väl till pass vid årets första servering

Några dröjer kvar och njuter av dagen och vädret den 6 juni 2023

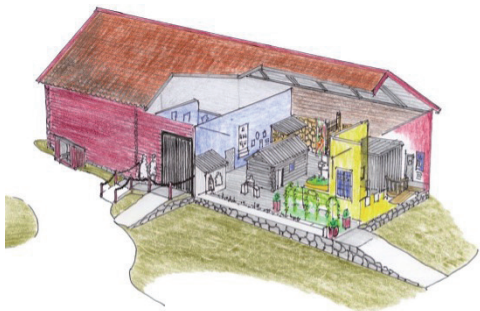
*Text & Bild:
Benny Flodin*

I år är det 500 år sedan Gustav Vasa valdes till kung

Detta 500-årsfirande, som ju hade en höjdpunkt på nationaldagen med fokus i Strängnäs 6 juni, då Gustav Vasa 1523 väljs till kung, har ju också avspeglats i Eskilstuna med flera föredrag under våren i Eskilskällans Väners regi.

Bl.a. om Erik XIV:s hustru Karin Månsdotter, sonen Karl IX och om hans son Karl Karlsson Gyllenhielm och hustrun Kristina Ribbing med fokus på deras boende på Sundbyholms slott, som vi i projektet Gyllenhielm-Ribbing visar i vår utställning i ladan, Sundbyholm, öppen hela sommaren onsdag-söndag kl. 11-16.

Jag skrev tidigare i S:t Olof 1-2023 om vårt samarbete med Strängnäs kommun, genom föredrag om sjöfarten av Leif Persson och utlån av jakterna Sanct Jacobus och Sancta Britta och ett föredrag av mig i Multeum, Strängnäs med Gustav Vasa sedd genom Strindbergs ögon i pjäser som exempelvis Mäster Olof och Gustav Vasa.

Ladan mitt emot Sundbyholms konf.-hotell

På nationaldagen i Torshälla berättade jag kort om vår del i 500 års-firandet och berörde särskilt Gustav Vasas och tidigare regenters ekonomiska och industriella intressen i Torshälla, alltifrån Birger Jarl och 1200-talet genom ägande av kvarnar och smedjor i Torshälla.

Detta intresserade också Gustav Vasa som 1541 anlade en kopparsmedja i Torshälla.

Vad gäller Vasaätten är väl annars Torshälla mer sammankopplade med Gustavs son Karl IX som i egenskap av Hertig över Södermanland ivrade för manufakturer och industrialisering något som vi här i Torshälla också känner genom Hertig Karls kanal.

Kanalen byggdes bl.a. av ryska krigsfångar 1596–1610 och förband Hjälmarén med Mälaren, och den gick via Eskilstunaån genom Nybyån i Torshälla och ut i Mälaren.

- Se utdrag om Gustav Vasa och hertig Karl ur skriften "Holmens 900-åriga historia" på nästa sida.

Mycket har skrivits om Gustav Vasa och de tre söner som blev hans efterträdare som kungar – Erik, Johan och Karl – mindre om Hertig Magnus som aldrig blev regent, blott prins och hertig av Östergötland.

Åtskilligt mindre är känt om Gustav Vasas fem döttrar: Cecilia, Elisabet, Sofia, Katarina och Anna. Men det tänker vi ändra på nu under vasaårets höst.

I oktober, vi återkommer till närmare detaljer, har flera samverkande parter samlats till vår sedvanliga Historisk Afton i Torshälla kyrka. Då får vi veta mycket mer om de driftiga döttrarna genom en föreläsning av idéhistorikern och författaren Karin Tegenborg Falkdalen, som skrivit flera böcker om Vasaarvet och döttrarna, vilket gör historien och årets firande mycket mer allsidigt och komplett.

Jag hoppas vi ses då till Historisk afton i Torshälla kyrka

Tryggve Lundh

Ur Holmens 900-åriga historia kan man läsa följande om Gustav och sonen hertig Karl:

SVERIGES INDUSTRIALISERING TAR FART UNDER GUSTAV VASA

Vid reformationen av kyrkans lära på 1520-talet utsågs kungen till kyrkans överhuvud och Kronan övertog domkyrkornas och klostrens egendomar. Kung Gustav Vasa utnyttjade sin position som ”ny påve” och lyckades på mer eller mindre lagliga vägar lägga beslag på drygt 2 000 av de ca 13 000 kyrkliga gårdarna för sin egen släkts privata räkning.

Det kan verka girigt, men kung Gustav Vasa hade en plan. Han ville systematiskt bygga upp Sverige till en stormakt byggd på export av koppar, skog, järn, stål och vapen.

På 1540-talet gjorde kungens representanter rekryteringsresor i Tyskland, Baltikum och Holland för att locka hit yrkeskunniga experter som kunde hjälpa till att bygga upp en svensk industri.

KUNGENS KOPPARSMEDJA FÖR SLOTTSTAK OCH GRYTOR FÖR KRUTTILLVERKNING

Bland de första verksamheterna som kungen drog igång var en kopparsmedja på Holmen 1541. Där tillverkades koppargrytor för salpetersjuderier (kruttillverkning) och kopparplåt, bl.a. till taken på de kungliga slotten. Graffs kvarn, öster om ån nedanför Holmberget, lät han dock ligga kvar under Kronan som understöd till den nya kungsgård han byggde upp på ruinerna av klostret i Eskilstuna.

KOPPAR BYTS MOT JÄRN UNDER STORMAKTSTIDEN

Holmen ärvdes av kung Gustav Vasas yngste son, dåvarande hertig Karl (senare Karl IX) som var mer intresserad av att få fart på järnsmidet i Eskilstuna och Arboga. I slutet av 1500-talet då hertigen började bygga sin kanal mellan Hjälmaren och Mälaren behövdes mycket järnsmide till bl.a. slussar, varför kopparsmedjan blev järnsmedja.

Hertigen lät Torshällas borgare sköta smedjan, bl.a. borgmästaren Grells Jönsson, mot erläggande av tomtören. Hertig Karl ville främja uppbyggnaden av järnbearbetning och inhemsk industri genom särskilda förmåner för driftiga entreprenörer. Gustav Vasa Gustav Vasas son Karl den IX.

KVARNAR FORTSATT LÖNSAMMA

När det gäller arbetstillfällen i Torshälla ström på 1550-talet så var betydligt fler sysselsatta i den fortfarande lönsamma och viktiga kvarnverksamheten. Sedan medeltiden fanns minst sex kvarnar i Torshälla, varav en granne med kopparsmedjan på Holmen. Graffs kvarn mitt emot Holmen var fortfarande igång och biskopens forna smedja mellan Holmberget och Husberget hade gjorts om till mjölkvarn. Nere vid dagens bro och damm fanns tre kvarnar.

*Redigering
Benny Flodin*

**Torshälla
Hembygdsmuseum
S:t Olofs Gille
Bergströmska gården**
*Öppet varje torsdag maj-sep
i juli även tisdag & lördag
kl. 13.00 – 16.00*

Vi har böcker och olika
skrifter till försäljning bl. a.:

Nya Torshälla ABC

*TNHS historiska skrifter 1-9
och Torshällas Tidslinje från
Istid till Nutid*

*Rekarnebygden i backspegeln
Historiska skrifter om Torshälla*

*Böcker om Marianne Ebeling
och Harriet Ebeling*

Torshälla stenkärlsfabrik

- S:t Olof utkommer med 4 Nr/år*
1. Ca 14 dgr efter Årsmötet i mars
2. Före midsommar
3. Efter Torshälla Marknad
4. Före Jul med Årsmöteskallelse

OBS!
UPPDATERING AV GILLET'S
MEDLEMSREGISTER

Styrelsen ber alla medlemmar i
gillet med ny e-post, mobiltelefon
och ev. ny postadress att bekräfta
dessa med svar till vår gärdeman
babbo90@telia.com

**Torshälla Hembygdsförening
S:t Olofs Gille**

Styrelse:

Styrelse:

Tryggve Lundh, ålderman	076-340 74 15
Birgitta Biderman	073-320 53 93
vice ålderman	
Jan-Erik Kling, skrivare	070-565 56 41
Barbro Holmén-Gustafsson	070-571 34 06
Gärdeman	
Benny Flodin, redaktion	070-656 54 54
Mikael Nyman	073-447 93 12
Kjell Jansson	070-205 84 85
Suppleanter:	
Inga Lena Jansson	070-994 33 33
Vakant	

.....

Museikommittén: Styrelsen

Arkiv- & Datakommittén:

Benny Flodin

Fastighetskommittén:

Mikael Nyman, Kjell Jansson

Aktivitetskommittén: Birgitta Biderman,
Kjell Jansson & Inga-Lena Jansson

**Redaktion S:t Olof, Hemsidan & Nya
Bygdeband:** Benny Flodin

**Programkommittén "Industrihistoriska
Umgänget":** Jan-Erik Kling & Benny Flodin
.....

Bergströmska gården, Hembygdsmuseum
Lilla gatan 12, TORSHÄLLA
Telefon: 070-565 56 41

Medlemsavgift: 100: - enskild, 150: - familj
Bankgiro: 5239-1901

Postadress: Torshälla Hembygdsförening
S:t Olofs Gille, c/o Tryggve Lundh
Klostergatan 9, 644 31 TORSHÄLLA

E-postadress: info@sanktolofsgille.se
Hemsida: www.sanktolofsgille.se

Ett axplock av ägare och sortiment som tillverkats på Holmen

Ur jubileumsskriften HOLMENS 900-åriga historia – del 4

Gjuteri och Valsverk

1873 byggs Holmens B-verkstden för valsverk och gjuteri. Utbyggnad av herrgårdsbyggnaden med en förlängning och övervåning gjordes av Stridsberg på 1870-talet, då även ö:a flygeln kom till.

Redan 1879 växer även de ur verkstäderna på den trånga industritomten med den alltmer begränsande vattenkraften. Gjuteriet flyttar till Eskilstuna och sågbladsfabriken med 75 anställda, till Trollhättan, där den drevs i över 100 år till 1987.

År 1879 köps verkstäderna av fabrikören Gustaf Smerling som inrättar en manufakturverkstad för tillverkning av smidesprodukter som liar, sablar och knivar. Verksamheten läggs ner redan 1888.

1888 övertas Holmenanläggningen av ingenjörerna Ingelsson & Mathiesen som inrättar en mekanisk verkstad och ett gjuteri för tillverkning av tröskverk och lokomobiler, turbiner, ångmaskiner, ångpannor och pumpar.

Redan två år senare tvingas företaget dock i konkurs och **NYBY BRUKS-EPOKEN** tar vid.

År 1890 kan Lars Linus Liberg, Nyby Bruks ägare, för en billig penning (70 tkr), förvärva

Holmens verkstad med alla byggnader och inventarier samt gårdarna 8–14 i staden.

Företaget drevs som dotterbolag till Nyby under namnet **Holmens Gjuteri & Mekaniska Verkstad**. Bolaget blev berömt för sina ypperliga krankonstruktioner och blev ett av landets främsta verkstadsföretag inom sitt område.

Forts. följer ...